

Convention. The directions of the implementation of the Convention in the legal system of Ukraine are considered.

Стаття надійшла до редакції 18.09.2015

УДК 327:304.4(4-672ЄС)

Граціотова В. І., ОНУ ім. І. І. Мечникова

ПРОБЛЕМИ ЗАПРОВАДЖЕННЯ МУЛЬТИКУЛЬТУРАЛІЗМУ В ПОЛІТИЧНУ ПРАКТИКУ КРАЇН ЄС ТА ПРИЧИНИ ЙОГО КРАХУ

Шукаючи відповідь на фундаментальне питання про справедливість в полікультурних ліберальних державах, феномен мультикультуралізму переміщується з метафізичної площини в інституційну проблему збереження цілісності національних держав країн ЄС і в політичну практику, на яку покладена уся відповідальність за успішне вирішення дилеми рівності прав і свобод громадян, що належать до різних культурних традицій.

Єдина вада, здатна вразити людську групу й перешкодити їй повністю реалізувати свою природу, – це бути одній.

К. Леві-Стросс.

Соціально-політична реальність, яку покликаний зафіксувати термін «мультикультуралізм» складна та різноманітна. Саме тому існує багато визначень мультикультуралізму, кожне з яких відображає окреме значення цього феномену.

Критики мультикультуралізму розглядають його як загрозу правам людини, як політику культурної дезінтеграції [4]. Мультикультуралізм донедавна сприймався як засіб, який здатний пом'якшити негативні (насамперед для традиційних культур, етнічних та конфесійних груп) наслідки глобалізації, але звужуючи філософський погляд на феномен мультикультуралізму до інституційного рівня, сучасні представники гуманітарної науки і практики в Європі (політологи, соціологи, політики) зіткнулися з тим, що взаємодія культур поки не знаходить належного відображення в теорії і стримується на практиці.

Однією з причин краху політики мультикультуралізму в країнах ЄС, російська дослідниця мультикультуралізму А.В. Веретевська називає заміщення цілей політичної практики мультикультуралізму

(таких як інтеграція іммігрантів, дотримання рівності у правах на доступ до суспільних благ) прагненням не допустити політичної участі іммігрантів і, в цілому, не допустити рівної (у порівнянні з корінним населенням) участі іммігрантів у суспільному житті країн ЄС. «Мета інтеграції суспільства на підставі конструктивного політичного об'єднання рівнозначних культурних груп завдяки включенню їх у діалог з приводу визначення спільного блага була заміщена створенням «видимості» полікультурного діалогу для зниження суспільної напруги і недопущення груп культурних меншин до реальної участі в загально-громадянському процесі формування ідеї загального блага» [2].

Виходячи з цього, зауважимо, що мультикультуралізм, в тому вигляді, в якому він розуміється вченими-гуманітаріями, не був зреалізований на практиці. Перш за все так вийшло з причини масштабності феномену мультикультуралізму, застосування якого складно здійснити на рівні повсякденної політичної практики навіть розвинених ліберальних суспільств Європи.

Прем'єр-міністр Великобританії Девід Кемерон заявив стосовно проведеної політики мультикультуралізму наступне: «Дотримуючись доктрини державного мультикультуралізму, ми сприяли тому, щоб різні культури жили самостійним життям, окремо один від одного і не залежали від впливів магістральної культури. Ми не запропонували їм бачення суспільства, до якого вони хотіли б належати. Ми виявляли толерантність до цих ізольованих культурних груп, поведінка яких повністю суперечила нашим цінностям» [15].

Питання, на яке шукають відповідь сучасні мультикультуралісти: «як залучити етнокультурні групи (на основі повноправності і зі збереженням їх ідентичності) у процес визначення спільного блага, таким чином, щоб це задовольняло інтереси як меншин так і більшості» [2]. Основна практична і теоретична проблема яка стоїть перед мультикультуралістами на сьогоднішній день – це спір «консервативних мультикультуралістів» (тих, хто виступає за культурну незмінність) і «трансформаційних мультикультуралістів» (тих, хто виступає, за вдалим висловленням їх яскравого представника У. Кімліки, за «неминучу, свідому і безумовну націленість на трансформацію культурних традицій» [13].

Стає зрозумілою полярність існування культурної та громадянської ідентичності корінного населення західних демократій, яка, на нашу думку, є джерелом сучасних проблем міжкультурної взаємодії в країнах ЄС і краху політики мультикультуралізму. Саме знаходження перетинів громадянської та культурної ідентичності є проблемною темою суспільних наук, а в нинішній ситуації, коли необхідна опе-

ративна реакція на виклики полікультурності, ця проблема тільки ускладнилася.

Б. Парек у своїй роботі «Переосмислюючи мультикультуралізм: межі міжкультурної рівності» поставив питання «як представникам різних культур ефективно взаємодіяти один з одним і вирішувати виникаючі між ними конфлікти?», «Як одночасно підтримувати культурну різноманітність та політичну єдність?», «Як технічно уникнути домінування одного етнокультурного співтовариства над іншим?». Відповіддю на ці питання, на його думку, стала б універсальна теорія, здатна дати адекватне пояснення проблемам культурно гетерогенних товариств.

Дійсно, існують праці вчених-гуманітаріїв, які присвятили свої дослідження виявленню дієвих принципів вирішення проблем полікультурності, пошуку критеріїв ефективного мультикультуралізму та вдосконаленню його політико-практичної складової, але доведеться відкрити ще багато соціально-політичних закономірностей і подолати низку суперечностей у політичній практиці мультикультуралізму перш ніж досягти очікуваного результату.

У. Кімліка у своїй роботі «Мультикультурне громадянство» одним з основних завдань поставив перегляд теорії справедливості Дж. Ролза та її перенесення на сферу культури. Головним висновком по цьому завданню є його постулати: 1) всі індивіди мають право на високу якість життя і права на неї у всіх однакові; 2) змушувати когось асимілюватися неправильно ні з точки зору теорії, ні з точки зору практики лібералізму [12]. Таким чином, автономія виступає головним принципом високої якості життя, але в той же час, У. Кімліка зазначає, що представники етнокультурних меншин мають добровільно відмовитися від деяких своїх культурних установок, що йдуть всупереч ліберальним принципам.

Чи можливо здійснити в такому випадку високу вимогу обмежувати свою автономію в повсякденній практиці, що вкорінена в ліберальній доктрині на ряду з дотриманням постульованого права на автономію? Згідно з теорією справедливості Дж. Ролза, на яку спирався Ч. Тейлор відповідаючи на питання про справедливість в міжкультурній комунікації, саме свобода вирішувати, в чому полягає цінність життя, і діяти відповідно з цим власним вільним рішенням, вносячи в нього при необхідності зміни та виправлення, має більш вагомое значення для визначення принципів справедливості, ніж самі конкретні уявлення людей про благо [6].

У зв'язку з відсутністю конкретної відповіді на питання про справедливість в полікультурних ліберальних державах Західної

Європи, нагальна потреба конструктивного діалогу культурних груп у політичній сфері є головною метою введення мультикультурного курсу в політичну практику. Виходячи з цього, мультикультуралізм був визнаний нежиттєздатним політичними лідерами Німеччини та Франції ще до спроби здійснити цю мету.

На нашу думку, національна політика демократичної держави може виражатися лише в забезпеченні однакової правової і матеріальної основи для розвитку всіх етносів і в недопущенні етнічних пріоритетів у політиці влади всіх рівнів. Критерієм ж оцінки стану міжнаціональних відносин у державі може бути тільки розвинуте і працездатне громадянське суспільство та реальне забезпечення прав людини в ньому, незалежно від її національності.

Діючий уряд Німеччини стверджує, що чотири мільйона вихідців з арабських країн – це частина Німеччини. Але чи згодне з цим твердженням населення країни? Сьогоднішня ситуація з мультикультуралізмом у Західній Європі наштовхує на роздуми стосовно присутності настанов лібералізму у громадянській свідомості населення ЄС.

У 2014 році Європейський суд з прав людини залишив у силі заборону на носіння паранджі в громадських місцях – відповідний закон діє у Франції з початку 2011 року [9]. Згідно з цим законом, жінкам забороняється виходити з дому на вулицю в одязі, що закриває обличчя та тіло – паранджі або чадрі. Порушницям загрожує штраф у 150 євро. Близько 2000 жінок у Франції потрапляють під дію цієї заборони. Але тим самим право іммігрантів мусульманського походження користуватися ліберальним правом на свободу віросповідання утискається. Ще в кінці 80-х років ХХ ст. троє мусульманських дівчат відмовилися ходити у французьку школу з непокритою головою, посилаючись при цьому на релігійну традицію. Цей випадок викликав у Франції громадську дискусію, яка стала початком тривалого протистояння двох ідеологій у французькій політиці: тієї, що виступає за асиміляцію іммігрантів та етнічних меншин і тієї, що відстоює їх право бути «іншими».

Після терористичного нападу ісламістів з еменської «Аль-Каїди» на редакцію сатиричного журналу *Charlie Hebdo* в Парижі у 2015 році [10], французи вийшли на акції протесту на захист свободи слова. З цього приводу висловився колишній президент Франції Ніколя Саркозі «Мова навіть не про демократію або республіку, це питання цивілізації. Необхідно, щоб всі цивілізовані громадяни, які б не були їх переконання, об'єдналися. Це – війна, оголошена варварством цивілізованому людству» [10]. Таким чином, настанова на рівність усіх культур у французькому суспільстві грубо порушується.

Згідно з опитуванням Фонду Бертельсманна, що проводилося в Німеччині [14], 57% немусульман, які проживають у країні, вважають іслам загрозою, а 61% впевнені, що іслам не зможе асимілюватися в європейському суспільстві. У грудні 2014 року в комуні Форра в Середній Франконії на північному заході Баварії (Німеччина) був підпалений і зруйнований будинок, що призначався для біженців з Сирії. До цього подібні інциденти відбувалися в Саксонії та інших регіонах Німеччини. Ці приклади аргументують те, що антиімігрантські праворадикальні настрої стають неминучими у європейському суспільстві, вони скоріш за все суттєво впливатимуть на трансформацію ліберально-демократичної ідеї, яка лежить в основі європейської єдності.

Націоналізм в Європі справляє помітний вплив на подальший процес євроінтеграції, обумовлює зростання ксенофобії і міжконфесійних протиріч у країнах Євросоюзу. В даний час окреслилася тенденція використання націоналізму ультраправими європейськими політиками як інструменту викриття промахів соціально-економічної політики за рахунок концентрації суспільної уваги на проблемах іміграції і їм це вдається (збільшення прихильників партії Національний фронт у Франції, діяльність руху PEGIDA – «Європейці-патріоти проти ісламізації Заходу» в Німеччині).

Той факт, що політики Європи не впоралися з імплементацією рівня представлених вимог з боку теоретичної сфери мультикультуралізму, вимагає перегляду взаємодії лібералізму як основи мультикультуралізму з викликами глобалізації.

Етика ліберального суспільства є скоріше етикою права, аніж етикою блага в його загальногуманітарному розумінні (наприклад, Ч. Тейлор визначає етику блага як «деяке загальноприйняте визначення добродесного життя» інституційно закріплене державою). Тобто основні принципи ліберальної етики стосуються способу регулювання і вирішення суперечок конкуруючих вимог окремих індивідів, які належать до різних культурних традицій, а не залучення до визначення загального блага представників різних культур, які входять до складу населення та зберігають свою автономію. Незважаючи на це, таке розуміння етики ліберального суспільства не вносило гострих протиріч в консолідованих національних державах ЄС, до виникнення жорсткої конкуренції на ринку праці та виникнення економічних труднощів.

Критики мультикультуралізму головним його недоліком вбачають заперечення єдиного суспільства і встановлення замість нього конгломерату громад, об'єднаних спільним громадянством. Таким чином,

суб'єктом права в цьому випадку стає не соціальна група, а етнічна, що відкидає суспільство до національної форми існування, якщо не до становості. Більше того, стверджується, що проголошення мультикультурної політики як домінуючої в більшості європейських країн засноване на елементарній економічній вигоді, а саме – залученні дешевої робочої сили [2].

Іншим не менш вагомим недоліком політики мультикультуралізму є те, що він підриває саму основу існування нації – культурну уніфікацію, а також певною мірою утискає інтереси культурної більшості, якому наказується проявляти толерантність по відношенню до представників інших культур незалежно від того, чи взаємне це толерантне ставлення з боку національних меншин. Іншими словами, політична практика мультикультуралізму виявляється політикою дискримінації більшості. Як доречно підсумувала сучасну ситуацію російська дослідниця Л.В. Руських, мультикультуралізм ліквідує культурні основи нації, формує етнічно структуроване суспільство і тим самим тільки поглиблює культурну диференціацію [7].

Звичайно, потрібно враховувати, що для Німеччини і Франції з їх хоч і різними способами визначення громадянської приналежності (за принципом крові і за територіальним принципом відповідно), іммігранти завжди були відокремленими групами тимчасового перебування, які за визначенням ніколи не змогли б повною мірою інтегруватися в рамки європейської культури [8]. Як відомо, лише невеликий відсоток громадян-іммігрантів третього покоління вважають себе інтегрованими в європейське суспільство, не всі іммігранти мають громадянство (наприклад, лише третина турків-іммігрантів у Німеччині має німецьке громадянство), а з числа тих, хто його має, усього 17 % вступають у вищі навчальні заклади [1]. Такий стан речей можна пояснити компактним проживанням турків у Німеччині та загалом неконкурентноспроможністю їх рівня шкільної освіти з рівнем шкільної освіти дітей корінного населення, а також недостатню мотивованість дітей-іммігрантів інтегруватися у німецьке суспільство та отримувати вищу освіту.

Виходячи з логіки міграційної політики держав західної та північної Європи, вищенаведена статистика є цілком закономірною. Разом з тим, сучасна політична практика все більш переконує, що колишня настанова на моноетнічність національних держав Європи, що ніби заздалегідь була проголошена з метою уникнути різкого невдоволення європейського суспільства, звиклого до моноетнічності, не може надалі характеризувати німецьке або французьке населення враховуючи, що в Німеччині, наприклад, 50 % молоді до 20-ти років складають вихідці

з сімей іммігрантів і проживають вони переважно у великих містах [8]. Основна маса мусульман у Німеччині мешкає у столиці та великих містах – Франкфурті-на-Майні, Кьольні, Гамбурзі, а також у сільськогосподарських районах земель Баден-Вюртемберг, Гессен, Баварії, Північного Рейну-Західній Вестфалії, у промислових районах Руру [1].

Таким чином, на нашу думку, основною причиною кризи мультикультуралізму є абстрактність глобальних цінностей, в наданні переваги глобальному (загальному) перед національно особливим (конкретним). Навіть переконаний модерніст Е. Геллнер стверджує: «Для звичайної людини межі її культури являють собою якщо не межі світу, то, в усякому разі, межі, в яких вона може отримати...можливість брати участь у житті соціуму. Залишаючись в цих межах, вона знає правила гри і розуміє, що відбувається навколо; виходячи за ці межі... людина ризикує перетворитися на посміховисько... Глибинні пласти її ідентичності визначаються не банківським рахунком, не положенням у сім'ї або суспільстві, а засвоєною в процесі навчання письмовою культурою. Її націоналізм є не яким-небудь атавізмом, а навпаки, висловленням цілком визначених і дійсних (хоча частіше за все не усвідомлених) інтересів» [3, с. 166-167].

На практиці виявилось, що принципи, що лежать в основі практики мультикультуралізму в політичній і, ширше, соціальній сфері апелюють не до індивідуальності людини, як володаря вільної культурної ідентичності, здатного розвинути якість суб'єктності, а до усередненої людини-власника, характерної для ліберально-демократичної доктрини [5]. Уніфікація стала неодмінною умовою інтеграції в суспільство, врегульоване нормами закону і ліберальної моралі, так що культура перетворюється на якийсь маркер приналежності до групи [11], не будучи простором пошуку сенсу існування. У мультикультурному суспільстві це посилюється поширенням масової культури, що розмиває кордони культурної ідентичності і девальвує культурні цінності, що не приймається представниками традиційних культур.

На нашу думку, вдосконалення політичної практики мультикультуралізму у Франції та Німеччині пов'язане з розробкою конкретних механізмів встановлення продуктивного діалогу етнічних еліт, представників різних культур, що перебувають на території цих країн. Це дозволить краще вивчити потреби їх соціального, економічного та політичного розвитку та підняти вирішення проблем мультикультурного суспільства на новий рівень.

Бібліографічний список:

1. Билсбороу Р., Хьюго Г. Статистика международной миграции / Пер.с англ. Международное бюро труда. – М.: Академия, 2008. – 419 с.

2. Веретевская А.В. Перспективы і перешкоди для політики мультикультуралізму в консолідованих демократіях Західної Європи: дис.канд.політ.наук: 23.00.02. – М, 2012. – 209 с.
3. Геллнер Э. Условия свободы. Гражданское общество и его исторические соперники. – М., 1995, 222с.
4. Малахов В. Понаехали тут... Очерки о национализме, расизме и культурном плюрализме. – М.: Новое литературное обозрение, 2007. – 200с.
5. Рено А. Эра индивидуализма. К истории субъективности / Пер. с франц. С.Б. Рындина. – СПб: Изд-во «Владимир Даль», 2002. – 409 с.
6. Ролз Дж. Теория справедливости. Новосибирск, изд-во НГУ, 1995. – 532с.
7. Русских Л.В. Мультикультурализм: интеграция или раскол? // Вестник ЮУрГУ. Серия «Социально-гуманитарные науки»: Философия и социология. – 2013, Т. 13, №1, с. 173-175.
8. Холодова О.А. Підходи до інтеграції імігрантів-мусульман: німецька та британська моделі // Гілея: наук. вісн. 36. наук. пр. / Гол. ред. В.М. Вашкевич. – К.: ВІР УФН, 2011. – Вип. 47. – 792 с. – С. 765-770.
9. Две мусульманки во Франции наказаны за паранджу (11 апреля 2011) http://www.bbc.com/russian/international/2011/04/110410_france_niqab_ban.shtml
10. Déclaration de Nicolas Sarkozy, Président de l'UMP, suite à l'attentat à Charlie Hebdo (7 janvier 2015) <https://www.youtube.com/watch?v=kqDQt7Bw8P4>
11. Kaina V. Kollektive Identität und Vertrauen in Europa // Welttrends. 2007, №54. S. 85-98.
12. Kymlicka W. Multicultural Citizenship: A Liberal Theory of Minority Rights. Oxford: Oxford University Press, 1995. 424 P.
13. Kymlicka W. Multicultural Odysseys – Navigating the New international Politics of Diversity, Oxford University Press, Oxford 2007, 320 p.
14. Muslims in Germany have close ties to society and state <https://www.bertelsmann-stiftung.de/en/topics/aktuelle-meldungen/2015/januar/religion-monitor/>
15. The official site of the Prime Minister's Office. PM's speech at Munich Security Conference. URL: <http://www.number10.gov.uk/news/speeches-and-transcripts/2011/02/pms-speech-at-munich-security-conference-60293>

Searching for an answer to the fundamental question of justice in multicultural liberal states, the phenomenon of multiculturalism moves from metaphysical plane in the institutional problem of preserving the integrity of the EU nation-states and into the political practice, which assigned all responsibility for the successful solution of the dilemma of equality of rights and freedoms of citizens belonging to different cultural traditions.

В поиске ответа на фундаментальный вопрос о справедливости в поликультурных либеральных государствах, феномен мультикультурализма перемещается из метафизической плоскости в институциональную проблему сохранения целостности национальных государств стран ЕС и в политическую практику, на которую возложена вся ответственность за успешное решение дилеммы равенства прав и свобод граждан, относящихся к различным культурным традициям.

Стаття надійшла до редколегії 02.10.2015

УДК 324: 321.74

**Бокач В. М., ДВНЗ «Ужгородський
національний університет»**

ДОСВІД США У ПРОВЕДЕННІ ВИБОРЧИХ КАМПАНІЙ

Розглядається досвід проведення виборчих кампаній в США, як країни з значним позитивним потенціалом у цьому напрямку. Аналізуються зарубіжні методики електорального маркетингу, діяльності маркетингових і консультативних служб. Обґрунтовується, що навіть провідні методики не повинні сліпо копіюватися вітчизняними політологами. Весь електоральний досвід, накопичений зарубіжною політичною наукою, повинен бути вивчений, виходячи з українських соціально-політичних реалій.

Країни сталої демократії світу, на відміну від нашої країни, накопичили значний досвід проведення виборчих кампаній, зокрема альтернативних виборів. Професійна організація виборчих кампаній зародилася на початку 30-х років в США. Перша в історії спеціалізована служба з проведення політичних (в тому числі виборчих) кампаній була організована в 1933 р в Каліфорнії журналістом К. Уайтекер і рекламним агентом Л. Бакстером. За 1933-1955 р. вони провели 75 політичних кампаній, 70 з яких закінчилися перемогою. До початку 30-х років в центральному апараті Республіканської партії США вже функціонував відділ «public relations», а в штаб-квартирі демократичної партії існувала посада прес-секретаря. Поступово накопичувалися матеріали в галузі вивчення електоральної поведінки громадян і факторів, що впливають на електоральний вибір. Виборчі кампанії стали розглядатися фахівцями прогнозовані і регульовані комплексні заходи, які піддаються аналізу.